

Patrick Cockburn

Isis befäster sin ställning

Ur *London Review of Books*, 21 augusti 2014 (artikeln signerad 1 augusti)

Introduktion

I *Aftonbladet* 22/8 2014 inleder den socialdemokratiska kolumnisten Olle Svenning en artikel som getts rubriken ”IS hundra gånger större än al-Qaida” med orden:

Patrick Cockburn, den svårövertärfade kännaren av Irak, skildrar i senaste numret av *London Review of Books* terrororganisationen IS:s ohyggliga barbari....

Det är den åsyftade Cockburn-artikeln som nedan återges i svensk översättning. Svenning avslutar sin kommentar så här:

Cockburn förklarar de politiska konsekvenserna av monstret IS:s skapelse: ”För USA, Storbritannien och västmakterna, innebär framväxten av Isis och dess kalifat den yttersta katastrofen.” Han fortsätter: vad än syftet var med invasionen av Irak 2003 och ansträngningarna att bli kvitt Assad i Syrien, så var de inte för att en jihadistisk stat skulle resa sig från norra Irak och Syrien: ”Kriget mot terror, som har inskränkt mänskliga fri- och rättigheter och kostat hundratals miljarder har blivit ett miserabelt misslyckande.”

Cockburn avslutar: ”En ny och skräckinjagande stat är född.”

I dagarna vandrar vår skamlöse, förljugne utrikesminister i ruinerna av det krig han och hans krigiska vänner Bush, Blair, Barroso, Aznar och Nato-eliten drev fram.

Det är ett hycklande vedervärdigt skådespel.

Så sant, så sant!

MF 25/8 2014

Medan världens uppmärksamhet riktas mot Ukraina och Gaza lade Islamiska staten i Irak och Syrien (Isis) en tredjedel av Syrien till den fjärdedel av Irak man intagit i juni. Det kalifat Isis utropade den 29 juni utvidgar sina gränser dag för dag och täcker nu en yta större än Storbritannien och med minst sex miljoner invånare, en befolkning större än Danmarks, Finlands eller Irlands. På några veckor har Isis etablerat sig som den dominerande kraften inom oppositionen i Syrien och jagat Jabhat al-Nusra, al-Qaidas officiella filial, på flykten i den oljerika provinsen Deir Ezzor, samt avrättat dess lokale befälhavare där, när han försökte fly. I norra Syrien använder sig cirka 5 000 soldater från Isis av stridsvagnar och artilleri, som man erövrade från den irakiska armén i Mosul för att belägra en halv miljon kurder i deras enklav i Kobani vid gränsen till Turkiet. I centrala Syrien, nära Palmyra, körde Isis i ett överraskningsanfall över trupper från den syriska armén och intog gasfältet al-Shaer, ett av de största i landet, och lämnade efter sig uppskattningsvis 300 döda soldater och civila. Efter upprepade motanfall från regeringssidan kunde gasfältet till sist återerövrats, men Isis har fortfarande kontrollen över större delen av olje- och gasproduktionen i Syrien. Kalifatet må vara fattigt och isolerat, men dess oljekällor och kontroll över viktiga vägar utgör en stadig inkomstkälla vid sidan av vad man kan roffa åt sig under striderna.

Denna nya stats tillkomst utgör den mest radikala förändringen av det politiska landskapet i Mellan-östern sedan Sykes-Picot-avtalet efter första världskriget. Ändå har denna explosiva förändring lett till förvånansvärt få reaktioner internationellt eller ens från de delar av Irak och Syrien, som ännu inte hamnat under Isis. Politiker och diplomater tenderar att behandla Isis som om det handlade om några räder av beduin-stammar, som plötsligt dyker upp från öknen, uppnår några spektakulära framgångar för att sedan dra sig tillbaka till sina fästen och lämna status quo närmast oförändrat. Ett

sådant scenario är förvisso tänkbart, men blir allt mindre sannolikt i och med att Isis befäster sitt grepp om de nya erövringarna i ett område som snart kan handla om ett område från Iran till Medelhavet.

Isis' snabba och oväntade framfart gör det lätt för västliga och regionala ledare att hoppas på att kalifatets fall kan komma lika plötsligt och snabbt. Men allt tyder på att detta bara är önsketänkande, att tendensen går i motsatt riktning och att motståndarna till Isis håller på att försvagas och bli mindre i stånd att göra motstånd: i Irak tyder inget på att armén är på väg att återhämta sig efter sina tidigare nederlag och den har inte lyckats genomföra en enda framgångsrik motattack; i Syrien är övriga motståndsgrepp, inklusive de stridsvana soldaterna inom al-Nusra och Ahrar al-Sham, demoraliserade och på väg att upplösas när de kläms ihop mellan Isis och Assadregeringen. Karen Koning Abuzayd, medlem av FN:s undersökningskommission i Syrien, uppger att fler och fler syriska upprorsmän hoppar av till Isis: "De ser att de är bättre, att de killarna är starka, att de killarna vinner strider, de erövrar territorium, de har pengar, de kan ge oss utbildning." Det är dåliga nyheter för regeringen, som nätt och jämt kunde slå tillbaka ett enda angrepp under 2012 och 2013 från mindre välutbildade, organiserade och beväpnade rebellgrupper än Isis; man kommer att få det mycket svårt att hindra Kalifatets styrkor från att rycka fram västerut.

Bagdad var chockat och skräckslaget den 10 juni efter Mosuls fall och när folk insåg, att lastbilar fyllda med soldater från Isis befann sig bara en timmes körning bort. Men i stället för att storma Bagdad intog Isis större delen av Anbar, den vidsträckta sunnimuslimska provinsen som spretar ut på båda sidor av Eufrat i de västra delarna av Irak. I Bagdad, där shiamuslimer utgör större delen av stadens sju miljoner invånare, vet folk vad de har att vänta sig om de mordiska Isisstyrkorna erövrar staden, men de tröstar sig med att denna olycka ännu inte inträffat. "Först blev vi förfärade över den militära katastrofen, men vi Bagdadbor har vant oss vid kriser de senaste 35 åren", sade en kvinna. Och till och med när Isis står utanför porten har politikerna i Irak fortsatt det politiska spelet när de mödosamt manövrerat för att ersätta den misskrediterade premiärministern, Nouri al-Maliki.

"Det är helt surrealistiskt", sade en tidigare irakisk minister. "Talar man med vilken politisk ledare som helst i Bagdad låter det inte alls som om de precis hade förlorat hälften av landet." Frivilliga åkte till fronten efter en *fatwa* från storayatollah Ali al-Sistani, Iraks främste shiamuslimske ledare. Men nu strömmar dessa milismän tillbaka hem och klagar över att de fått gå och halvsvälta och varit tvungna att använda sina egna vapen och köpa ammunition på egen hand. Den reguljära arméns och den nybildade shiamilicensens enda större motattack var ett katastrofalt plundringståg in i Tikrit den 15 juli, som råkade ut för bakhåll och slogs tillbaka med svåra förluster. Inget tyder på att den irakiska arméns dåliga organisation har förändrats. "De satte bara in en helikopter till stöd för trupperna i Tikrit", sade den tidigare ministern, "så jag frågar mig vad i all världen som hänt med de 140 helikoptrar, som den irakiska staten köpt in de senaste åren".

Sannolikt har pengarna till de 139 saknade helikoptrarna kort och gott blivit stulna. Det finns andra genomkorrumperade stater i världen, men bara ett fåtal har oljeintäkter på 100 miljarder dollar om året att stjäla av. Många högre tjänstemän har länge bara gått in för att kamma hem så mycket mutor som möjligt och de brydde sig inte särskilt mycket om ifall jihadistgrupperna betedde sig på samma sätt. I Bagdad träffade jag en turkisk affärsman, som uppgav att han haft ett stort byggprojekt i Mosul de senaste åren. Den lokale emiren, eller ledaren för Isis som då gick under namnet al-Qaida i Irak, begärde 500 000 dollar i månaden för att skydda företaget. "Jag klagade om och om över detta hos regeringen i Bagdad", sade affärsmannen, "men där gjorde man ingenting förutom att säga att jag skulle lägga på vad jag betalat al-Qaida till hela summan för kontraktet". Emiren blev sedan dödad och hans efterträdare krävde att summan för skydd skulle höjas till 1 miljon dollar i månaden. Den turkiske affärsmannen vägrade och en av hans irakiska anställda blev då dödad. Han tog då hem sina turkiska anställda och all utrustning till Turkiet. "Senare fick jag ett meddelande från al-Qaida om att priset hade gått ner till 500 000 dollar igen och att jag fick komma tillbaka." Inte långt efteråt erövrades staden av Isis.

Inför allt detta söker den shiamuslimska majoriteten i Irak tröst i två uppfattningar, som, om de vore sanna, skulle innebära att det nuvarande läget inte är lika hotfullt som det kan verka. De hävdar att sunniterna i Irak gjort uppror och att Isis styrkor bara utgör stormtrupper, eller ett avantgarde, i en resning, som framprovocerats av Malikis anti-sunnitiska politik och agerande. Så fort han blivit ersatt, vilket är så gott som säkert, kommer Bagdad att erbjuda sunniterna ett nytt avtal om makt-delning med en regional autonomi liknande den som kurderna åtnjuter. Därefter kommer de sunnimuslimska stammar och de f d officerarna i Saddams armé och medlemmar av Baathpartiet, som låtit Isis gå i spetsen för sunnimuslimernas uppror att vända sig mot sina vilda bundsförvanter. Trots allt som tyder på motsatsen fortsätter shiamuslimer på alla nivåer att sätta tilltro till denna myt om att Isis är svagt och lätt kommer att överflyglas av moderata sunnimuslimer så fort dessa uppnått sina mål. En shiamuslim sade till mig: ”Jag undrar rent av om Isis ens existerar.”

Dessvärre är det inte bara så att Isis existerar, utan är en effektiv och hänsynslös organisation, som inte tänker vänta på att dess sunnimuslimska allierade ska få förråda den. I Mosul krävde man att alla soldater på oppositionssidan svor trohet gentemot Kalifatet eller också lämna ifrån sig sina vapen. I slutet av juni och början av juli häktade man mellan 15 och 20 f d officerare från Saddam Husseins era, bl a två generaler. Grupper som satt upp foton av Saddam beordrades att ta ner dem eller ta konsekvenserna. ”Det verkar inte sannolikt”, säger Aymenn al-Tamimi, expert på jihadisterna, ”att den övriga sunnimuslimska militära oppositionen kommer att kunna vända sig mot Isis på något framgångsrikt sätt. Om de tänkt sig det måste de agera fort, innan Isis blir för starkt.” Han påpekar att den förment mer moderata flygeln av den sunnimuslimska oppositionen inte gjort något för att förhindra att resterna av den forna kristna gruppen i Mosul tvingades fly sedan Isis meddelat dem att de fick välja mellan att konvertera till islam, betala en speciell skatt eller bli dödade. Medlemmar av andra religiösa eller etniska grupper, som betecknats som shiiter eller polyteister, förföljs, fängslas eller mördas. Det tillfället är redan förbi då den opposition som inte tillhör Isis på ett framgångsrikt sätt kunde utgöra någon utmaning.

Shiamuslimer i Irak har en annan förklaring till varför deras armé föll ihop: den blev huggen i ryggen av kurderna. I ett försök att skjuta skulden på någon annan har Maliki gjort gällande att Erbil, den kurdiska huvudstaden, ”blivit högkvarter för Isis, medlemmar av Baathpartiet, al-Qaida och terrorister”. Många shiamuslimer tror på detta: det inger dem känslan att deras säkerhetsstyrkor (på papperet 350 000 soldater och 650 000 polismän) misslyckades på grund av att de blev förrådda och inte på grund av att de inte ville strida. En irakier berättade för mig, att han varit på en *iftar*-måltid under Ramadan ”tillsammans med kanske hundra högt utbildade shiiter, mest läkare och ingenjörer, och att allesammans tog dolkstötsteorin som en självklar förklaring till varför det gått så fel”. Konflikten med kurderna är betydelsefull, eftersom den gör det omöjligt att upprätta en enad front mot Isis. Den kurdiske ledaren Massoud Barzani utnyttjade den irakiska arméns flykt till att inta alla de territorier som varit omtvistade, inklusive staden Kirkuk, mellan kurder och araber efter 2003. Nu har han en bortåt 100 mil lång gemensam gräns med Kalifatet och blir därmed en självklar allierad till Bagdad, där kurderna ingår i regeringen. Genom att försöka utse kurderna till syndabock har Maliki sett till att shiamuslimerna inte kommer att ha några allierade i konflikten med Isis om det på nytt skulle vända attacken i riktning mot Bagdad. Isis och deras sunnimuslimska allierade har överraskats av Bagdadregeringens militära svaghet. Sannolikt kommer de inte att låta sig nöjas med regional autonomi för de sunnitiska provinserna och en större andel av anställningar och oljeintäkter. Deras resning har övergått till en fullskalig kontrarevolution med målet att återta makten över hela Irak.

För närvarande råder en märklig krigsstämning i Bagdad, ungefär som i London eller Paris sent 1939 eller i början av 1940, och orsakerna är de samma. Efter Mosuls fall var folk rädda för en nära förestående strid om huvudstaden, men detta har ännu inte inträffat och optimisterna hoppas på att den aldrig kommer att komma. Livet är mer komplicerat än brukligt med elektricitet bara fyra timmar vissa dagar, men åtminstone har man sluppit krig i centrum av staden. Likväl kommer förmodligen någon form av militär attack, direkt eller indirekt, att komma så snart Isis har befest sitt grepp om de områden man just erövrat: man ser framgångarna som uttryck för gudomlig vilja. Isis

tror mer på att döda eller driva bort shiiter än på förhandlingar med dem, något man visat i Mosul. En del shiamuslimska ledare kanske utgår från att USA eller Iran alltid kommer att ingripa för att rädda Bagdad, men ingen av de staterna uppvisar någon lust att dras med i det irakiska gungflyet för att rädda en icke fungerande regering.

Iraks shiamuslimska ledare har inte tagit itu med frågan att deras välde över den irakiska staten, som tillkom genom att USA störtade Saddam Hussein, är förbi och bara en shiitisk stump återstår. Det tog slut på grund av den egna inkompetensen och korrruptionen och på grund av att det sunnimuslimska upproret i Syrien 2011 ledde till att den religiösa maktbalansen i Irak destabiliserades. Tre år senare riskerar den Isisledda sunnitiska segern i Irak att bryta det militära dödläget i Syrien. Assad håller långsamt på att driva tillbaka en försvagad opposition: i Damaskus och dess utkanter, i Qalamounbergen längs gränsen till Libanon och i Homs har regeringsstyrkorna långsamt avancerat och är nära att inringa den stora rebellenklaven i Aleppo. Men Assads stridskrafter är märkbart tunnsådda på marken, måste undvika svåra förluster och har bara kraft att slåss på en front i taget. Regeringens taktik går ut på att slå sönder områden som hålls av rebellerna genom artillerield och tunnor med bomber som släpps från helikoptrar, att tvinga större delen av befolkningen att fly, låsa vad som nu blivit ett hav av ruiner och slutligen tvinga rebellerna att kapitulera. Men ankomsten av stora grupper väl beväpnade soldater från Isis, stärkta av nyskördade framgångar, kommer att utgöra en ny och farlig utmaning för Assad. I slutet av juli intog de över två viktiga syriska arméförläggningar i landets östra del. Den konspirationsteori som går ut på att Isis och Assad kör i par, och som blivit populär inom resten av oppositionen i Syrien och bland västdiplomater, har visat sig vara ogrundad.

Isis kan mycket väl satsa på att gå mot Aleppo i stället för Bagdad: det är ett lättare mål och mindre troligt som orsak till en internationell intervention. Detta kommer att ställa Väst och dess regionala bundsförvanter – Saudiarabien, Qatar och Turkiet – inför ett dilemma: officiellt går deras politik ut på att göra sig av med Assad, men Isis är nu den nästa starkaste militära kraften i Syrien; om Assad faller har organisationen goda utsikter att fylla tomrummet. I likhet med shialedarna i Bagdad har USA och dess allierade gett sig hän åt rena fantasier. De påstår sig vara i färd med att bygga upp ”en tredje kraft” av moderata syriska rebeller för att bekämpa såväl Assad som Isis, även om västdiplomater i privata sammanhang medger att denna grupp i själva verket inte existerar, förutom i några belägrade fickor. Aymenn al-Tamimi bekräftar att denna väststödda opposition ”blir svagare och svagare”; han anser att det inte kommer att göra någon större skillnad om de förses med mer vapen. Jordanien, som utsätts för påtryckningar från USA och Saudiarabien, är tänkt som startbana för detta riskabla företag, men har fått kalla fötter. ”Jordanien fruktar Isis”, sade en regeringstjänsteman i Amman. ”De flesta i Jordanien vill att Assad ska vinna kriget.” Han sade att Jordanien knävar under ansträngningarna att ta emot det stora antalet syriska flyktingar, ”lika många som om hela Mexikos befolkning skulle flytta till USA på ett år”.

Fosterföräldrarna till Isis och de övriga sunnimuslimska jihadistiska rörelserna i Irak och Syrien heter Saudiarabien, Gulfmonarkierna och Turkiet. Detta är inte liktydigt med att jihadisterna saknade starka inhemska rötter, utan att deras framväxt på ett avgörande sätt fick stöd av utländska sunnimuslimska makter. Hjälp från sauderna och Qatar var i första hand ekonomisk, vanligtvis via privata donationer, och enligt Richard Dearlove, f d chef för den brittiska underrättelsetjänsten MI6, var detta centralt när Isis intog de sunnitiska provinserna i norra Irak: ”Sådant händer inte helt spontant”. I ett anförande i London i juli sade han att Saudiarabiens politik gentemot jihadisterna utmärks av två motsägelsefulla motiv: oro för att jihadisterna skulle börja operera inne i Saudiarabien och en önskan att kunna använda dem mot shiamuslimska makter utomlands. Han sade att sauderna är ”djupt tilltalade av all aktivism, som verkligen kan utmana shiiternas välde”. Det är osannolikt att sunniterna som samfund i sin helhet skulle ha radat upp sig bakom Isis utan det stöd Saudiarabien svarat för direkt och indirekt till många sunnimuslimska rörelser. Samma gäller Syrien, där prins Bandar bin Sultan, f d saudisk ambassadör i Washington och chef för den saudiska underrättelsetjänsten mellan 2012 och februari 2014, gjort allt han kunde för att backa upp den jihadistiska oppositionen fram till dess att han avskedades. Sauderna, som blivit oroliga för vad de

varit med om att ställa till med, har nu lagt om kurs och arresterar jihadistiska frivilliga i stället för att blunda när de far till Irak och Syrien. Men det kan vara för sent. Saudiska jihadister har inga varmare känslor för Sauds ätt. Den 23 juli gick Isis till attack mot ett av den syriska arméns sista fästena i den nordliga provinsen Raqqa. Det började med en bilburen självmordsattack; fordonet kördes av en saudier vid namn Khatab al-Najdi, som på bilrutorna satt upp bilder på tre kvinnor, som sitter fängslade i Saudiarabien. En av dem var Hila al-Kasir, hans brorsdotter.

Turkiet har haft en annan, men inte mindre betydelsefull, roll än Saudiarabien i stödet till Isis och andra jihadistiska grupper. Den viktigaste insatsen har bestått i att hålla öppen den drygt 80 mil långa gränsen till Syrien. Detta har gett Isis, al-Nusra och andra oppositionsgrupper en trygg bakre bas, som kunde användas till att föra in stridande och vapen. Gränspassagera har varit de mest omstridda under rebellernas ”inbördeskrig inom inbördeskriget”. De flesta utländska jihadisterna har tagit sig in i Syrien och Irak via Turkiet. Exakta siffror är svårt att få fram, men det marockanska inrikesministeriet uppgav nyligen att 1 122 marockanska jihadister hade tagit sig in i Syrien, inklusive 900 som åkte 2013, av vilka 200 dödats. Irakiskt säkerhetsfolk misstänker att den turkiska militära underrättelsetjänsten var djupt inblandad i stödet till Isis, när organisationen var i färd med att reorganiseras 2011. Rapporter från den turkiska gränsen talar om att Isis inte längre är välkommet, men med de vapen man kommit över från den irakiska armén och erövringen av olje- och gasfält i Syrien är man inte längre i samma behov av hjälp utifrån.

För USA, Storbritannien och andra västmakter innebär framväxten av Isis och dess kalifat den yttersta katastrofen. Vad än syftet var med invasionen av Irak 2003 och ansträngningarna sedan 2011 att bli kvitt Assad i Syrien, så var det knappast för att få skåda bildandet av en jihadistisk stat som sträcker sig från norra Irak till Syrien och styrd av en rörelse hundra gånger större och mycket mer välorganiserad än al-Qaida under Osama bin Laden. Kriget mot terrorismen, som inskränkt mänskliga fri- och rättigheter och som man satsat hundratals miljarder dollar på, har skändligen misslyckats. Uppfattningen att Isis bara är intresserat av kamp ”muslim mot muslim” är ytterligare ett exempel på önsketänkande: Isis har visat sin vilja att bekämpa alla som inte ansluter sig till dess trångsynta, puritanska och våldsamma variant av islam. Isis skiljer sig från al-Qaida genom att vara en välskött militär organisation, som är mycket noga i valet av mål och det optimala tillfället för att angripa dem.

Många i Bagdad hoppas att Isis´ excesser – exempelvis att spränga moskéer som det anser stå för avgudadyrkan, som den i Younis (Jonah) i Mosul – ska få sunniterna att rygga tillbaka. På sikt kan detta också bli fallet, men att motsätta sig Isis är oerhört farligt, och trots all brutalitet har Isis ändå hemfört segrar åt kuvade och förföljda sunnimuslimar. Också de sunniter i Mosul, som inte gillar Isis fruktar återkomsten av en hämndlysten shiadaminerad irakisk regeringssida. Bagdads svar på nederlaget har varit att bomba Mosul och Tikrit slumpmässigt, vilket inte lämnar lokalbefolkningen i några tvivelsmål om regeringens likgiltighet inför deras situation eller rätt att överleva. Denna fruktan kommer inte att försvinna även om Maliki ersätts med en mer försonlig premiärminister. En sunnimuslim i Mosul, som skrev till mig just när en raket avfyrad av regeringsstyrkorna exploderat i staden, sade: ”Malikis styrkor har redan förstört universitetet i Tikrit. Det har lagts i grus som resten av staden. Om Maliki når oss i Mosul kommer han att döda invånarna eller göra dem till flyktingar. Be för oss.” Sådana uppfattningar är vanliga och gör det mindre troligt att sunnimuslimerna kommer att resa sig mot Isis och dess Kalifat. En ny och skräckinjagande stat är född.

1 augusti

Översättning: *Björn Erik Rosin*

Av Patrick Cockburn se även:

[Andra akten för al-Qaida - artikelserie](#) (mars 2014)

[ISIS vs. Shiamiliserna. Irak på randen av ett obarmhärtigt religiöst krig](#) (juli 2014)

[Hur Isis blev den ängvält det är idag](#) (augusti 2014)